

Водночас слід визнати, що абсолютна перемога над корупцією неможлива. Її можна лише мінімізувати у відповідності з характерними умовами тієї чи іншої людської цивілізації і культури. Продажні чиновники в усі часи переслідували і будуть переслідувати мету збагачення і наживи. Користь – ось універсальний мотив поведінки корупціонерів. Витоки корупційних мотивів слід шукати в початково амбівалентній природі людини, що породжує як органічні, так і соціальні пристрасті, до яких і належить корисливість і здирство [6].

Не існує універсальних методів боротьби з корупцією, прийнятних для всього світу, але досліджуючи досвід зарубіжних країн можна виділити принципи, які будуть дієвими в нашій країні. Позитивний досвід розробки та цілеспрямованої реалізації зарубіжних стратегій протидії корупції необхідно вивчати. Боротьба з корупцією досягає успіху, якщо вона всеосяжна, комплексна, ведеться постійно, на це спрямовані всі сили влади і суспільства.

Список використаних джерел

1. Мировой опыт борьбы с коррупцией: феномен Сингапура. URL: <https://articlekz.com/article/7114>.
2. Ли Куан Ю. Из третьего мира – в первый. История Сингапура 1965-2000 / Пер. А. Бонь. – Манн, Иванов и Фербер, 2017. – 576 с. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=70650.
3. Сиротин А. Опыт борьбы с коррупцией в Сингапуре: лечение «заразной жадности». URL: <http://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/articles/all/opyit-borbyi-s-korrupcziej-v-singapore-lechenie-zaraznoj-zhadnosti.html>.
4. Рейтинг стран мира по урону восприятия коррупции. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/corruption-perceptions-index/info>.
5. Цит. за: Пивоваров Н.Д. Наказания в китайском праве династии Мин. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nakazaniya-v-kitayskom-prave-dinastii-min>.
6. Красиков В.И. «Но в остальном змеиным был состав»: коррупция как психологический и исторический феномен // Социодинамика. – 2017. – № 7. – С. 17-29. DOI: 10.25136/2409-7144.2017.7.22375 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=22375.

Ткач Андрій Володимирович,
прокурор Київської місцевої
прокуратури № 6 міста Києва

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ ФАКТОРАМ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Проблематика подолання корупції у всіх сферах життєдіяльності нашої держави є надзвичайно актуальною на сьогоднішній день. І хоча за статистичними показниками міжнародної організації «TransparencyInternational» частка громадян України, які

мають безпосередній досвід корупції, протягом останніх років зменшилася на 20 % (з 60 % – у 2013 році, до 40 % – на початку 2020-го), все ж таки Індекс сприйняття корупції за даними 2019 року, зріс із 25 до 30 балів. Згідно з даними «TransparencyInternational» за Індексом сприйняття корупції Україна у 2019 році посіла 126 місце серед 180 країн. Поруч з нашою державою у рейтингу стоять такі країни як Киргизстан, Азербайджан та Джибуті. Україна випереджає Росію (28 балів, 137 місце), проте суттєво відстає від розвинених країн ЄС таких, як Польща (58 балів, 41 місце) та Словаччина (50 балів, 59 місце).

Постановка проблеми. Не зважаючи на значний поступ у впровадженні антикорупційних інституцій та ухваленні змін до національного законодавства, покликаних зменшити корупціогенні фактори та ризики, рівень довіри до правоохоронної та судової системи серед населення залишає бажати кращого. 16 вересня 2020 року на засіданні Кабінету Міністрів України схвалено в цілому «Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки)», проте для початку її впровадження документ має бути ухвалений Верховною Радою як закон. Тільки після цього Національне агентство з питань запобігання корупції зможе розробити, а Уряд затвердити програму заходів для виконання вказаної Стратегії. Так, згідно з даними опитування щодо рівня корупції, наведеними у вступній частині «Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки», найбільш пріоритетним напрямом боротьби з корупцією для населення України (52 % респондентів) є очищення від корупції судової системи, системи охорони здоров'я (38 %), поліції і прокуратури (37 %) [1].

Проте нас цікавить більш вузька тематика щодо проявів корупції під час вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру (далі – ПЗМХ) до осіб, які вчинили суспільно-небезпечне діяння у стані неосудності чи після вчинення вказаного діяння, захворіли на психічну хворобу, яка виключає їх осудність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості застосування примусових заходів медичного характеру висвітлено у дослідженнях В. Ф. Гаєвого, О. В. Крикунова, М. М. Книги, П. А. Колмакова, В. В. Лень, Д. Р. Лунца, Р. І. Міхєєва, Н. А. Мирошніченко, Є. В. Мищенко, Л. М. Москвич, Н. М. Сенченка, проте наявність корупціогенних факторів і ризиків у вказаній сфері на даний час потребує більше детального вивчення з урахуванням сучасного стану законодавства та слідчої-судової практики.

Метою статті є спроба розмежувати етапи досудового розслідування та судового розгляду, пов'язані із застосування примусових заходів медичного характеру, на яких можливе виникнення корупційних ризиків та намітити шляхи вирішення вказаних проблем.

Виклад основного матеріалу. Вказана тема нерозривно пов'язує діяльність правоохоронної системи і судочинство із медичною сферою та на практиці є зоною підвищених корупційних ризиків. Окреслимо кілька етапів, під час яких можливе виникнення проявів корупції:

1) досудове розслідування, під час якого вирішуються ключові питання щодо обрання запобіжного заходу, призначення і проведення психіатричної експертизи та визначається форма завершення досудового розслідування; 2) судовий розгляд, під час якого саме суддя, користуючись дискретними повноваженнями, визначає певний вид ПЗМХ, який необхідно застосувати чи взагалі закрити кримінальне провадження щодо розгляду клопотання про застосування ПЗМХ та направити його прокурору для продовження кримінального провадження в загальному порядку; 3) зміна, продовження або припинення застосування ПЗМХ, вирішуються судом (фактично суддею одноособово) за ініціативою представника закладу з надання психіатричної допомоги (лікаря-психіатра), який надає особі психіатричну допомогу, самої особи/її захисника/законного представника з дорученням висновку комісії лікарів-психіатрів закладу, в якому особі надається психіатрична допомога, або, у разі наявності, висновку обраного нею незалежного лікаря-психіатра.

На початку досудового розслідування, коли особа затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, як свідчить практика, через відсутність у правоохоронних органів доступу до спеціальних медичних обліків та електронних баз даних, якщо особа виявляє зовнішні ознаки розладу психічної діяльності та відсутні відповідні підтверджуючі психічний розлад документи, фактично неможливо визначитись чи потребує затриманий, який набув процесуального статусу підозрюваного, саме обрання одного із спеціальних запобіжних заходів, передбачених ч. 1 ст. 508 КПК України: 1) передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом; 2) поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку [2]. Тому вказане питання віддається на відкуп слідчому, прокурору, який погоджує клопотання про обрання запобіжного заходу та слідчому судді, який розглядатиме вказане клопотання та теоретично у цьому випадку не виключається загроза виникнення корупційних ризиків. Особливо якщо особа підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого кримінального правопорушення та симулює психічний розлад і до неї буде застосовано запобіжний захід – не тримання під вартою, а скажімо – передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом. У випадку наявності корупційних практик на вказаному етапі, необгрунтоване застосування спеціального запобіжного заходу може призвести до переховування підозрюваного від органу досудового розслідування та зупинення досудового розслідування у зв'язку із його розшуком.

Відповідно до ч. 2 ст. 509 КПК України, питання про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи вирішується під час досудового розслідування – ухвалою слідчого судді за клопотанням сторони кримінального провадження в порядку, передбаченому для подання та розгляду клопотань щодо обрання запобіжного заходу, а під час судового провадження – ухвалою суду [2]. Тобто на етапі досудового розслідування питання поміщення особи на

стаціонарну психіатричну експертизу вирішується не постановою органу досудового розслідування, а слідчим суддею місцевого суду. Також не виключається ризик, що при наявності корупційних факторів, слідчий суддя суто формальних підстав може відмовити в задоволенні клопотання про поміщення підозрюваного для проходження стаціонарної психіатричної експертизи, вимагаючи від органу досудового розслідування крім висновку амбулаторної психіатричної експертизи, у якому зазначена необхідність поміщення підозрюваного в спеціалізований заклад для проходження стаціонарної психіатричної експертизи, надати медичні документи, не передбачені кримінальним процесуальним законодавством для цієї категорії клопотань. Вказані обставини призводять до необґрунтованої тяганини під час досудового розслідування та ризику переховування підозрюваного, якого не взято під варту, допоки ухвалу слідчого судді про відмову у поміщенні на стаціонарну психіатричну експертизу не буде оскаржено в суді апеляційної інстанції згідно ч. 3 ст. 509 КПК України.

Наступний етап досудового розслідування, а часто і судового слідства, який також на нашу думку переобтяжений корупційними ризиками, це власне проведення психіатричної експертизи. Не зважаючи на те, що експерт несе кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку заст. 384 КК України, на практиці довести наявність у діях експертів умислу щодо надання завідомо неправдивого висновку фактично неможливо. У Єдиному державному реєстрі судових рішень є приклади, коли у одному кримінальному провадженні проводилось дві психіатричні експертизи, які одночасно стверджували, що після вчинення кримінального правопорушення у особи, якій інкриміновано вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів, передбачених ч. 4 ст. 296 та ч. 1 ст. 115 КК України, виявлено «ознаки тимчасового хворобливого розладу психічної діяльності у формі важкого депресивного епізоду». А третій висновок експерта вказав, що підекспертний осудний і взагалі не потребує ПЗМХ. У висновках двох експертиз стверджувалось, що «зазначений тимчасовий хворобливий розлад психічної діяльності позбавляє особу в теперішній час усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними. Потребує застосування щодо нього примусового заходу медичного характеру у вигляді госпіталізації до психіатричного закладу із суворим наглядом до виходу із зазначеного хворобливого стану». Враховуючи вказані висновки психіатричних експертиз, проведених в різні періоди часу – 19.09.2017, 27.09.2018 року, Дарницьким районним судом м. Києва до обвинуваченого застосовано ПЗМХ у вигляді госпіталізації до психіатричного закладу із суворим наглядом. Проте в подальшому вказана особа неодноразово самовільно покидала вказаний заклад та була затримана працівниками правоохоронних органів під час перегляду художнього фільму в кінотеатрі з наркотичними речовинами. Далі 18.07.2019 року задоволено клопотання прокурора та призначено відносно вказаного громадянина повторну судово-психіатричну експертизу. Згідно висновку судово-психіатричної

експертизи від 27.08.2019 року, виявилось, що «на теперішній час вказана особа будь-яким психічним захворюванням, яке б позбавляло або обмежувало його можливість усвідомлювати свої дії/або керувати ними не страждає та на даний час не потребує застосування до нього примусових заходів медичного характеру». Враховуючи викладене, 04.10.2019 Дарницький районний суд м. Києва ухвалив рішення закрити кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру та направити його прокурору для продовження кримінального провадження в загальному порядку [3].

Фактично неможливо довести, що у попередніх висновках судових експертів про необхідність застосування ПЗМХ до цієї ж особи було надано умисно неправдиві відомості. Оскільки таких категоричних тверджень експерти при наданні висновків, як правило, уникають, не виключено, зберігаючи при цьому негласну солідарність з колегами.

Згідно ч. 2 ст. 292 КПК України, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру має відповідати вимогам статті 291 цього Кодексу, а також містити інформацію про примусовий захід медичного характеру, який пропонується застосувати та позицію щодо можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я [2]. Тобто слідчий та прокурор повинні самі запропонувати суду вид ПЗМХ, який пропонується застосувати до особи, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння у стані неосудності. У вказаній нормі теж, на нашу думку, закладено корупційні ризики, оскільки може бути запропоновано більш м'який ПЗМХ, який не відповідає рівню суспільної небезпечності вказаної особи. Крім того, у вказаному питанні сторона обвинувачення перебирає на себе функції суду, а тому необхідно вносити зміни в кримінальне процесуальне законодавство, з метою вирішення цієї проблеми.

Висновки. На нашу думку потребують більш точного визначення медичні критерії, за якими підекспертна особа визначається неосудною або обмежено осудною, з метою уникнення зловживань у вказаній сфері, коли умисно зазначаються невідповідні діагнози та необхідність застосування на цій підставі ПЗМХ замість притягнення до кримінальної відповідальності в загальному порядку. Крім цього, на нашу думку, органам досудового розслідування необхідно забезпечити доступ до електронних баз даних спеціалізованих медичних закладів, з метою оперативного визначення чи перебуває підозрюваний на спеціальному обліку у лікаря-психіатра та чи потребує застосування спеціального запобіжного заходу. Також, вважаємо, необхідно внести зміни у ч. 2 ст. 292 КПК України. Оскільки клопотання про застосування ПЗМХ має відповідати вимогам, які пред'являються до обвинувального акта, тому за вказаним прикладом в обвинувальному акті не може бути посилання на міру покарання, яку прокурор просить застосувати до обвинуваченого виключно під час судових дебатів. Так само і в клопотанні про застосування ПЗМХ необхідно виключити зобов'язання органу досудового розслідування пропонувати суду вид ПЗМХ, з метою забезпечення рівності сторін та безсторонності суду при прийнятті рішення про застосування чи

відмову у застосуванні ПЗМХ певного виду. Крім цього, при вирішенні питання про зміну, продовження та припинення застосування ПЗМХ, з метою уникнення корупційних практик прийняття рішення суддею одноособово, на нашу думку, слід підтримати думку певної частини дослідників, зокрема Сенченко Н.М., та запровадити колегіальний розгляд вказаних справ, за участі не менше трьох суддів з дотриманням усіх процесуальних гарантій [4].

Список використаних джерел

1. «Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки)». URL: <https://nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren16.09.2020.pdf>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року No 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Ухвала Дарницького районного суду м. Києва від 04.10.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84823799>.
4. Сенченко Н.М. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2013. 224 с.

Тітуніна Катерина Вікторівна,

помічник Міністра – начальник управління стратегічного аналізу та прогнозування Департаменту організаційно-апаратної роботи Міністерства внутрішніх справ України, кандидат юридичних наук;

Кіріленко Федір Олександрович,

заступник начальника управління медіакомунікацій Міністра Департаменту організаційно-апаратної роботи Міністерства внутрішніх справ України, кандидат юридичних наук

БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Освіта є основою всебічного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства.

Дослідження показують, що однією із стержневих реформ правоохоронних органів, безперечно було створення Національної поліції України, адже безпека громадян, захист їх прав і свобод, подолання корупції, ефективна протидія злочинності – це ті невідкладні завдання, без вирішення яких неможливо приєднатися до Європейського Союзу.

У прийнятому Законі України «Про Національну поліцію» було визначено завдання та принципи її діяльності. Разом з цим стало зрозуміло, що стара міліцейська система підготовки, перепідготовки та